

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2025-3\(117\)-6-9](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2025-3(117)-6-9)

УДК 378.124

Людмила Іванівна Паньків,

професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна, rankiv2020@ukr.net, <http://orcid.org/0009-0009-7468-3979>

Ксенія Єгорівна Короткевич,

доктор філософії, викладач кафедри хореографії факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна, korotkevich139513951395@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-1999-4618>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙ- БУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ХОРЕОГРАФІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті окреслено проблему методології сучасної мистецької освіти, визначено та схарактеризовано наукові засади у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. Обґрунтовано вибір методологічних підходів у контексті гуманістичної освітньої парадигми.

Доведено важливість реалізації культурологічного, аксіологічного, синергетичного, творчо-діяльнісного, компетентнісного, акмеологічного підходів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. Окреслені методологічні підходи у комплексному використанні сприяють ефективності фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії.

Ключові слова: мистецька освіта, методологія, наукові підходи, педагогічні принципи, музика, хореографія, майбутні вчителі музичного мистецтва та хореографії.

Постановка проблеми. Сучасна мистецька освіта в Україні функціонує в надскладних умовах воєнного стану та соціальних викликів щодо збереження

національної ідентичності, забезпечення національної єдності суспільства. Трагічні події сьогодення, викликані збройною агресією російської федерації на територію нашої держави, обу-

мовили необхідність переосмислення всіх ланок суспільного життя, зокрема освітнього процесу. Професійна підготовка майбутніх учителів мистецьких дисциплін сьогодні потребує перегляду пріоритетів фахового навчання в контексті визначення чітких громадянських позицій студентської молоді, усвідомлення майбутніми фахівцями важливості проведення музично-виховної роботи в школі, усвідомлення своєї місії як носіїв і трансляторів національної культури.

Вибір нової стратегії фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії зумовлює перегляд та переосмислення передусім методології мистецької освіти у вищій школі, що спрямовує і конкретизує філософський і загальнонауковий рівні пізнання.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Теоретики педагогіки (В. Бондар, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, В. Крижко, Є. Хриков, В. Ягупов та інші) зазвичай трактують поняття методології як «вчення про методи пізнання та перетворення дійсності» [2, с. 207].

Дослідниця О. Внукова обґрунтовує думку: методологія педагогіки є вченням «про підходи, принципи, форми, методи і способи наукового пізнання педагогічних явищ та зміни педагогічної дійсності» [1, с. 4]. При цьому, авторка наголошує, що предмет методології педагогіки «включає пізнання навчально-виховного процесу, різних аспектів педагогічної діяльності, розвиток категорій, понять і термінів педагогіки, типи і рівні педагогічних досліджень у їх взаємозв'язках, питання прогнозування шляхів розвитку педагогіки» [1, с. 5]. Тобто, методологія педагогіки є багатоаспектною, багаторівневою системою пізнання.

На основі вивчення наукової літератури [1; 3; 4; 5; 6; 7; 9; 12; 14] можемо стверджувати, що методологія сучасної педагогіки, як система пізнання, будується на загальних засадах методології. Вчені зазвичай розрізняють такі рівні цієї системи:

- *філософський*, що визначає головні ідеї, позиції та принципи, які діють на всьому полі наукового пізнання;

- *загальнонауковий* – теоретичні положення, які застосовуються в більшості наукових дисциплін;

- *конкретно-науковий* – сукупність принципів пізнання в конкретній дисципліні;

- *технологічний* – методи і технології, що забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу в певній галузі дослідження.

Отже, усі рівні методології складають особливу ієрархічну систему, змістовою основою якої виступає філософський рівень. Цей рівень визначає світоглядні позиції, головні ідеї організації процесу пізнання, що фокусуються в наукових підходах до вивчення певного явища.

Як стверджує О. Отич, «методологічні підходи дозволяють не лише проаналізувати й описати досліджуваний процес, виявивши певний аспект розуміння сутності досліджуваних освітніх явищ, але й передбачити можливі варіанти його розвитку, ідентифікувати феномен освіти, використовуючи інформаційні модулі, що становлять її змістове ядро й визначають наукові та світоглядні орієнтири її реалізації» [9, с. 8].

Тож, вивчення методологічних засад фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін базується на виявленні пріоритетних наукових підходів філософського рівня методології.

Мета статті – виокремити та проаналізувати сучасні наукові підходи до фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу наукових джерел встановлено, що поняття «підхід» широко використовується в педагогічній науці і пояснюється вченими як: «стратегія або спосіб дослідження», «методологічний інструментарій для вирішення складних задач»; (С. Гончаренко); «кут зору, з позиції якого розглядається об'єкт (Л. Масол); «сукупність принципів, які визначають мету і зміст діяльності» (О. Отич); «спосіб перетворення дійсності» (О. Дубасенюк) та ін.

У нашому дослідженні дотримуємось позиції щодо інтерпретації методологічних підходів як метапринципів фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін, що також є орієнтирами професійної діяльності.

Урахування загальної спрямованості сучасного освітнього процесу в контексті розвитку особистості обумовлює визначення методологічних підходів фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії в межах гуманістичної парадигми.

Зазначимо, що категорія «парадигма» (з грецьк. «paradeigma» – зразок) трактується вченими як «теорія (або модель постановки проблем), прийнята за зразок вирішення завдань певним науковим співтовариством» (С. Гончаренко [2, с. 248]); «стиль наукового мислення, що панує на визначеному етапі в тій чи іншій дисципліні або комплексі дисциплін» (В. Романчиков [11, с. 148]); «вихідна концептуальна модель постановки проблем та їх вирішення» (В. Крижко [4, с. 191] та ін.

Гуманістична (від лат. «humanus» – людський, людяний) парадигма освіти ґрунтується на ідеях людиноцентризму, визнає людину як найвищу цінність, а отже сьогодні, в часи жорстокої війни, є особливо актуальною. Відтак, освіта має забезпечити розвиток і самореалізацію людини як особистості. Саме в контексті гуманістичної освітньої парадигми в Україні і демократичному світі розвиваються процеси педагогічних інновацій, зорієнтовані на забезпечення становлення і розвитку, самоактуалізації та самореалізації особистості (В. Андрущенко, І. Бех, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.).

У межах гуманістичної освітньої парадигми, що концентрує всі педагогічні ідеї навколо особистості та її розвитку, визначаємо пріоритетні наукові підходи до фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії, а саме: *культурологічний, аксіологічний, синергетичний, творчо-діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний*.

Система підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін в умовах сьогодення передбачає формування особистості фахівця не лише через набуття важливих професійних якостей, а передусім через усвідомлення значення культурних надбань людства, осмислення сутності мистецтва як культурно-історичного феномену, через самопізнання себе як суб'єкта культу-

ри, носія і продовжувача національних традицій. Отже, культура є ґрунтом становлення особистості вчителя мистецтва, уможливорює визначення ціннісно-сміслових орієнтирів його самовдосконалення і самореалізації в майбутній професійній діяльності.

Такі ідеї широко представлені в культурологічному та аксіологічному підходах. Розглянемо їх.

Культурологічний підхід є базовим у мистецькій освіті, сьогодні набуває пріоритетного значення. Цей підхід визначає головним завданням фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін – формування людини культури, вільної, гуманної і духовної особистості, що відчуває і розуміє власну культурну належність – самоідентифікацію, має здатність до інтеграції в світову та національну культуру.

Аксіологічний підхід (від грецьк. «axia» – цінність) фокусує ціннісний аспект художнього пізнання та професійного навчання майбутніх учителів мистецтва. Орієнтує на вивчення цінностей мистецтва з позиції смислоутворювальних чинників людського буття, що визначають і мотивують життя людини, її ставлення до навколишнього світу і до себе. Ціннісний вектор мистецької освіти зумовлений самою природою художньої творчості та художньої культури загалом, що пронизує внутрішній світ особистості, її світогляд, почуття, ставлення до світу. Дозволяє проникати в аксіологічну площину буття через мистецтво і художню творчість, інтерпретувати художній світ відносно сенсів і стратегій буття, діяльності, вчинків та вибудовувати власні системи ціннісних життєвих та професійних орієнтацій.

Виокремлення *творчо-діялісного підходу* ґрунтується на твердженні про творчий характер мистецької діяльності (Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Отич та ін.) та про ефективність становлення особистості в процесі діяльності (І. Бех, С. Гончаренко та ін.). Цей підхід визначає стратегію творчості як нового в пізнанні, в осмисленні художніх творів, опануванні виконавськими уміннями та самовираженні на їх основі.

Останнім часом дедалі більше уваги науковців привертає *синергетич-*

ний підхід. Згадаємо, що синергетика (з грецьк. «synergetikos» – спільна дія, узгодження) – це наука, що вивчає закони самоорганізації різних систем, наука «про взаємодію». Пояснює хаотичний рух як можливість самоорганізації на основі взаємодії елементів складних систем. Провідна теза підходу полягає в тому, що неупорядкованість (хаотичність) певних творчих процесів не є недоліком, а тимчасовим станом, що дає імпульс до самоорганізації та саморозвитку.

Зазначимо, що синергетичний підхід належить до інноваційного методологічного поля мистецької освіти. Проте його важливість незаперечна, оскільки художній творчості притаманний інтуїтивний пошук, неформальна логіка.

Важливим методологічним засобом вирішення освітніх завдань сьогодні загально визнано *компетентнісний підхід* (від лат. «competens» – відповідний, знаючий). Особливість цього підходу в перенесенні акценту з накопичення знань та вмінь на формування здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання та досвід.

Сьогодні компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії виступає ціннісним орієнтиром для змін у педагогічній освіті, мотивує студентів до самостійності набуття фахових навичок та формування умінь їх творчого використання в різних ситуаціях. Це шлях до самовдосконалення і самореалізації, до конкурентноспроможності на сучасному досить жорсткому ринку праці.

Акмеологічний підхід (від грецьк. «акме» – вершина) орієнтує на визначення студентом вершин професійного зростання та окреслення шляхів їх досягнення. Акмеологічний підхід визначає необхідність усвідомлення студентом результатів власної навчальної діяльності, своєї підготовленості до роботи з учнями, визначення можливостей саморозвитку як стимулу до наступного етапу професійного зростання.

Окреслені методологічні підходи характеризують багатовекторність сучасної мистецької освіти, проте лише комплексне їх використання у фаховій

підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії забезпечує ефективність педагогічної роботи у вищій школі.

Висновки. Таким чином, розвиток мистецької освіти в сучасних умовах вимагає перегляду пріоритетів та переосмислення методологічних засад фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. Визначення та дослідження особливостей педагогічної методології дозволило розглядати наукові підходи філософського рівня як світоглядні орієнтири у контексті гуманістичної парадигми фахового становлення майбутніх спеціалістів.

Реалізація у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії культурологічного, аксіологічного, синергетичного, творчо-діяльнісного, компетентнісного, акмеологічного підходів сприяє досягненню основної мети – підготовки кваліфікованого спеціаліста до мистецько-виховної роботи в школі. Саме комплексне застосування цих підходів – від розуміння культурних надбань (культурологічний) і визначення особистісних цінностей (аксіологічний), через стимулювання творчості та самоорганізації (творчо-діяльнісний, синергетичний), до формування практичних навичок та готовності до професійного зростання (компетентнісний, акмеологічний) – забезпечує формування цілісної особистості майбутнього педагога. Це дозволяє фахівцям не лише володіти предметними знаннями та вміннями, а й усвідомлювати свою місію як носіїв національної ідентичності та активних учасників розбудови суспільства в умовах сучасних викликів.

В умовах складної соціально-політичної ситуації та потреби збереження національної ідентичності ефективна фахова підготовка вчителів мистецьких дисциплін набуває особливого значення. **Подальші дослідження** слід спрямувати на розробку конкретних методик та програм, що базуються на висвітлених методологічних підходах, з урахуванням специфіки воєнного часу та повоєнного відновлення. Це дозволить впроваджувати інновації у вищій школі, спрямовані на всебічний

розвиток студентської молоді, формування її чіткої громадянської позиції та готовності до ефективної мистецько-виховної роботи в закладах освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Внукова О. М. Методологічні засади професійної освіти : навч. посіб. Київ : КНУТД, 2015. 198 с. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/2964/1/20150602_Vnukova_NP.pdf.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Дубасенюк О. А. Теорія і практик професійної виховної діяльності педагога : монографія. Житомир : Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка, 2005. 194 с.
4. Крижко В. Антологія аксіологічної парадигми освіти : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2005. 440 с.
5. Локшина О. І. Методологічні орієнтири професійної підготовки вчителів іноземних мов : досвід ЄС та України. *Педагогічна академія: Наукові записки*. 2025. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1098/970>
6. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
7. Молнар-Чатлош А. О. Методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 214. С. 272–276. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1880/1855>
8. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін. Київ : Наукова думка, 2003. 262 с.
9. Отич О. М. Методологічні принципи наукового дослідження. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Чернівці, 2010. Вип. 76. С. 41–43.
10. Отич О. М. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти : монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2009. 440 с.
11. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. С. 148.
12. Теоретико-методологічні аспекти фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін: здобутки, проблеми та перспективи : колективна монографія / О. Д. Бузова, М. П. Вовк, Н. О. Філіпчук та ін. за ред. А. І. Омеляченко.

Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 174 с.
URL: <https://sur.li/uihizr>.

13. Черкасов В. Ф. Періодизація музично-педагогічної освіти України в умовах наближення до європейських і світових стандартів. *Мистецтво та освіта*. 2021, 3(101). С. 7–12. DOI: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3\(101\)-7-12](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(101)-7-12).

14. Чжан Геге. Інноваційні підходи до формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців музичного мистецтва. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2025. Вип. 11. URL: <https://sur.li/xotgtg>.

References

1. Vnukova, O. M. (2015). Metodolohichni zasady profesiinoy osvity [Methodological principles of vocational education]. Kyiv: KNUTD. Retrieved from https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/2964/1/20150602_Vnukova_NP.pdf

2. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid.

3. Dubaseniuk, O. A. (2005). Teoriia i praktyk profesiinoy vykhovnoi diialnosti pedahoha [Theory and practice of professional educational activity of a teacher]. Zhytomyr.

4. Kryzhko, V. (2005). Antolohiia aksiolohichnoi paradyhmy osvity [Anthology of the axiological paradigm of education]. Kyiv: Osvita Ukrainy.

5. Lokshyna, O. I. (2025). Metodolohichni oriientyry profesiinoy pidhotovky vchyteliv inozemnykh mov: dosvid YeS ta Ukrainy [Methodological guidelines for professional training of foreign language teachers: the experience of the EU and Ukraine]. Pedahohichna akademiia: Naukovi zapysky. Retrieved from <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1098/970>

6. Masol, L. M. (2006). Zahalna mystetska osvita: teoriia i praktyka [General art education: Theory and practice]. Kyiv: Promin.

7. Molnar-Chatlosh, A. O. (2024). Metodolohichni pidkhody do profesiinoy pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klavir [Methodological approaches to the professional training of future primary school teachers]. Naukovi zapysky. Retrieved from <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1880/1855>

8. Orlov, V. F. (2003). Profesiine stanovlennia vchyteliv mystetskykh dystsyplin [Professional development of art teachers]. Kyiv: Naukova dumka.

9. Otych, O. M. (2010). Metodolohichni pryntsypy naukovoho doslidzhennia

[Methodological principles of scientific research]. Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriia: Pedahohichni nauky. Chernihiv.

10. Otych, O. M. (2009). Mystetstvo u rozvytku indyvidualnosti pedahoha: istorychnyi i metodolohichni aspekty [Art in the development of the teacher's individuality: Historical and methodological aspects]. Chernivtsi: Zelena Bukovyna.

11. Romanchuk, V. I. (2007). Osnovy naukovykh doslidzhen [Fundamentals of Scientific Research]. Kyiv: Tsentru uchbovoi literatury.

12. Buzova, O. D., Vovk, M. P., & Filipchuk, N. O., Omelchenko, A. I. (Ed.). (2025). Teoretyko-metodolohichni aspekty fakhovoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv mystetskykh dystsyplin: zdobutky, problemy ta perspektivy [Theoretical and methodological aspects of professional training of future teachers of art disciplines: achievements, problems and prospects]. Lviv-Torun: Liha-Pres174 s. Retrieved from <https://sur.li/uihizr>

13. Cherkasov, V. F. (2021). Periodyzatsiia muzychno-pedahohichnoi osvity Ukrainy v umovakh nablyzhenia do yevropeyskykh i svitovykh standartiv [Periodization of musical and pedagogical education of Ukraine in the minds of the approach to European and light standards]. Mystetstvo ta Osvita [Art and Education], 3(101), 7–12. [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3\(101\)-7-12](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(101)-7-12)

14. Zhang Gege. (2025). Innovative approaches to the formation of information and communication competence of future music specialists. Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky, 11, 146–152.

Liudmyla Ivanivna Pankiv, Professor, Doctor of Sciences in Education, Professor of the Department of Piano Performance and Art Pedagogy, Faculty of Arts named after Anatoly Avdievsky, Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov, Kyiv, Ukraine, pankiv2020@ukr.net, <http://orcid.org/0009-0009-7468-3979>

Kseniia Yegorivna Korotkevych, PhD, Lecturer, Department of Choreography, Faculty of Arts named after Anatoly Avdievsky, Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov, Kyiv, Ukraine, korotkevich139513951395@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-1999-4618>

Methodological principles of professional training of future teachers of music and choreography in modern conditions

The article outlines the problem of the methodology in modern art education, identifies, and characterizes scientific approaches to the professional training of future music and choreography teachers. The choice of methodological approaches

is justified in the context of the humanistic educational paradigm.

The importance of implementing cultural, axiological, synergistic, creative-activity, competency-based, and acmeological approaches in the professional training of future music and choreography teachers has been proven.

The culturological approach defines the primary task of professional training for future art teachers as the formation of a cultured individual, a free, humane, and spiritual personality who feels and understands their own cultural identity. The axiological approach focuses on the value aspect of artistic cognition and professional training of future art teachers. The synergistic approach explains chaotic hands as the possibility of self-organization resulting from the interaction of elements within complex systems. The creative-activity approach defines the strategy of creativity as new in cognition, in understanding artistic works, mastering performing skills, and self-expression based on them. The competency-based approach in the professional training of future music and choreography teachers serves as a value guideline for changes in pedagogical education, motivating students to acquire professional skills independently and develop the skills of their creative use in various situations. The acmeological approach focuses on determining the student's peaks of professional growth and outlining ways to achieve them.

The outlined methodological approaches in complex use contribute to the effectiveness of professional training of future teachers of musical art and choreography.

Further research should focus on developing specific methods and programs based on the highlighted methodological approaches, taking into account the unique characteristics of wartime and post-war reconstruction. This will enable the implementation of innovative approaches in higher education aimed at the comprehensive development of student youth, the formation of their clear civic position, and readiness for effective artistic and educational work in educational institutions.

Keywords: art education, methodology, scientific approaches, pedagogical principles, music, choreography, future teachers.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2025 р.